

Το τεκμήριο της αθωότητας μετά την αθώωση -

Η επεκτατική εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας στο πλαίσιο της διοικητικής δίκης

Το τεκμήριο της αθωότητας, όπως διατυπώθηκε στο άρθρο 9 της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη το έτος 1789, επιβάλλει όπως «κάθε άνθρωπος τεκμαίρεται αθώος μέχρις ότου κηρυχθεί ένοχος». Σήμερα κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ.2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) [κυρωθείσα με το ν.δ. 53/1974] που ορίζει ότι «Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του ...» και στο άρθρο 48 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

βλ. και άρθρο 11 παρ.1 της οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και άρθρο 14 παρ. 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα,

Αποτελεί βασική αρχή του ποινικού δικονομικού δικαίου, βάσει της οποίας ο κατηγορούμενος πρέπει να αντιμετωπίζεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας και έως την αμετάκλητη καταδίκη του ως μη ένοχος αλλά ως απλώς ύποπτος (Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο σελ. 29).

Πέραν τούτου, όμως, το ΕΔΔΑ, ερμηνεύοντας το σχετικό άρθρο 6 παρ.2 της ΕΣΔΑ και διαμορφώνοντας την αυτόνομη κατά την ΕΣΔΑ έννοια του τεκμηρίου αθωότητας, έχει επεκτείνει την εφαρμογή του και μετά την περάτωση της ποινικής διαδικασίας, στην περίπτωση που αυτή καταλήγει στην παύση της δίωξης ή στην αθώωση.

Όπως εκθέτει ο Π.Βογιατζής στο συλλογικό έργο Ερμηνεία

κατ' άρθρο της ΕΣΔΑ (σελ.257), τρείς είναι σχηματικά οι περιπτώσεις στη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπου το άρθρο 6 παρ.2 εφαρμόζεται εκτός του πλαισίου της κύριας ποινικής δίκης:

-πρώτον, διαδικασίες συναφείς/παρεπόμενες της κύριας ποινικής δίκης, π.χ. υποθέσεις σχετικές με αιτήματα καταβολής των δικαστικών εξόδων ή αποζημιώσεως για κράτηση μετά την παύση ποινικής διώξεως ή την αθώωση

-δεύτερον, περιπτώσεις όπου το τεκμήριο αθωότητας ακολουθεί το άτομο σε μεταγενέστερες συναφείς δίκες ενώπιον δικαστηρίων πολιτικής ή διοικητικής δικαιοδοσίας

βλ. απόφαση Κώνστας - τρίτον, υποθέσεις που αφορούν την προσβολή του τεκμηρίου αθωότητας από μη δικαστικές αρχές, κατά Ελλάδος και Paulikas κατά Λιθουανίας.

Η κατηγορία που μας απασχολεί σήμερα είναι η δεύτερη. Ποια είναι η επιρροή της παύσεως της ποινικής διώξεως ή της αμετάκλητης αθώωσης σε δίκες μη ποινικού χαρακτήρα και ειδικότερα σε διοικητικές δίκες.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφερθώ στην σύγχυση που ενίοτε δημιουργείται μεταξύ τεκμηρίου αθωότητας, όταν αυτό εφαρμόζεται μετά το πέρας της ποινικής δίκης, και της αρχής ne bis in idem.

Η εφαρμογή της αρχής ne bis in idem προϋποθέτει προεχόντως την ύπαρξη δύο διαδικασιών ποινικού χαρακτήρα κατά την αυτόνομη έννοια της ΕΣΔΑ, ενώ δεν ισχύει όταν η μία από τις δυο διαδικασίες δεν είναι ποινική ή, εν πάση περιπτώσει, δεν ισχύει στην έκταση που η μία από τις δύο

διαδικασίες δεν είναι ποινική βάσει των κριτηρίων Engel. Εξ άλλου για να έχει εφαρμογή η αρχή ne bis in idem πρέπει να έχει ολοκληρωθεί αμετάκλητα μία από τις δύο ποινικές διαδικασίες, τούτο δε ανεξαρτήτως της εκβάσεώς της (καταδίκη ή αθώωση).

Παραδείγματα όπου δεν είναι εφαρμοστέα η αρχή ne bis in idem: πειθαρχικές δίκες, φορολογικές δίκες (καθ' ό μέρος δεν αφορούν φορολογικές κυρώσεις)

Από την άλλη πλευρά το τεκμήριο αθωότητας καλείται σε εφαρμογή μόνον εφ' όσον έχει προηγηθεί αμετάκλητη αθωωτική απόφαση. Πέραν δε του αμετακλήτου της προηγηθείσης ποινικής αθωωτικής αποφάσεως, απαιτείται και η ύπαρξη συνάφειας/ουσιαστικού συνδέσμου μεταξύ ποινικής και επακολουθούσης μη ποινικής δίκης (ΕΔΔΑ ευρ. συνθ. 12.7.2013, 25424/09, Allen κατά Ηνωμένου Βασιλείου, σκ. 94, 103 και 104, ΕΔΔΑ 18.10.2016, ΕΔΔΑ 21107/07, Alkasi κατά Τουρκίας, σκ. 25-28).

Ποια είναι η δέσμευση του διοικητικού δικαστή από την προηγηθείσα αμετάκλητη ποινική αθωωτική απόφαση;

Το ΕΔΔΑ, ερμηνεύοντας την διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, που κατοχυρώνει το τεκμήριο αθωότητας, έχει δεχθεί ότι απόφαση διοικητικού δικαστηρίου που έπεται τελικής αθωωτικής αποφάσεως ποινικού δικαστηρίου για το ίδιο πρόσωπο δεν πρέπει να την παραβλέπει και να θέτει εν

αμφιβόλω την αθώωση, έστω και αν αυτή εχώρησε λόγω αμφιβολιών (ΕΔΔΑ 27.9.2007, 35522/04, Σταυρόπουλος κατά Ελλάδας, σκ. 39 και ΕΔΔΑ 13.7.2010, 25720/05, Tendam κατά Ισπανίας, σκ. 37) και, συνεπώς, το διοικητικό δικαστήριο υποχρεούται να απόσχει από τη διατύπωση κρίσης ή αιτιολογίας που να θέτει εν αμφιβόλω το αθωωτικό αποτέλεσμα της αμετακλήτως περαιωθείσας οικείας ποινικής διαδικασίας (ΕΔΔΑ 30.4.2015, Καπετάνιος κλπ κατά Ελλάδας, σκ. 83, 85, 88, ΕΔΔΑ 27.9.2011, 23272/07, Hrdalo κατά Κροατίας, σκ. 54)

Εξ άλλου, ως “τελική” δε απόφαση για την ελληνική έννομη τάξη έχει γίνει δεκτό ότι αποτελεί η αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου (Μαγγαφίνης κατά Ελλάδος.).

Εν όψει της ανωτέρω νομολογίας του ΕΔΔΑ, το ΣτΕ, ήδη υπό το καθεστώς του αρχικού άρθρου 5 παρ.2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας* εδέχετο ότι το εκ των υστέρων επιλαμβανόμενο διοικητικό δικαστήριο, που κρίνει επί διοικητικής παραβάσεως, δεν δεσμεύεται από την οικεία αμετάκλητη απαλλακτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου ή το οικείο αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα δικαστικού συμβουλίου, αλλά υποχρεούται να την/το συνεκτιμήσει και, δη, κατά τρόπο ειδικό, ώστε, εφ’ όσον αποκλίνει από τις ουσιαστικές κρίσεις του ποινικού δικαστή, να μην καταλείπονται εύλογες αμφιβολίες ως προς το σεβασμό του τεκμηρίου αθωότητας, που απορρέει από την τελική έκβαση της ποινικής δίκης/διαδικασίας

*Το άρθρο 5 παρ. 2 εδαφ. β’ του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ΚΔΔ), όριζε ότι τα διοικητικά δικαστήρια δεσμεύονται «από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων, ως προς την ενοχή του δράστη», όχι όμως και από τις αμετάκλητες αθωωτικές ποινικές αποφάσεις, ρύθμιση η οποία έχει κριθεί ως συνάδουσα προς τα άρθρα 4 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος (βλ. ΣτΕ 1741/2015 Ολομ.).

Στο πλαίσιο δε αυτό έχει γίνει δεκτό ότι δεν αποκλείεται

στον διοικητικό δικαστή να στηρίξει την κρίση του περί διαπράξεως της αποδοθείσης παραβάσεως (και) σε στοιχεία, που δεν είχε λάβει υπ' όψη του το ποινικό δικαστήριο [ΣΤΕ 826/2017, 2543/2015, 1758/2014, 2978/2011, 2067/2011 εππαμ., 1522/2010 εππαμ., 2447/2009, 3560, 422, 990/2004 Ολ., 3900/1999, 837/1996, πρβλ. ΕΔΔΑ (decision) 13.11.2003, 48518/99, Lundkvist κατά Σουηδίας].

Το αμετάκλητο τυχόν προηγηθείσης σχετικής αποφάσεως ποινικού δικαστηρίου λαμβάνεται υπ' όψη από το διοικητικό δικαστήριο μόνον όταν του προβάλλεται προσηκόντως εκ μέρους των διαδίκων, αυτεπαγγέλτως δε, κατά την ρητή διάταξη της παρ. 4 του ιδίου ως άνω άρθρου 5 του Κώδικα, μόνον «εφόσον τούτο προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας». Συνεπώς, όταν μεταξύ των στοιχείων υποθέσεως περιλαμβάνεται απόφαση πρωτοβαθμίου ή δευτεροβαθμίου ποινικού δικαστηρίου και δεν προβάλλεται ούτε προκύπτει ότι αυτή κατέστη αμετάκλητη, το διοικητικό δικαστήριο δεν υποχρεούται να εκδώσει προδικαστική απόφαση προκειμένου να διαπιστώσει εάν τυχόν αυτή κατέστη αμετάκλητη ούτε, άλλωστε, υποχρεούται να ερευνήσει αυτεπαγγέλτως το θέμα αυτό. Κατ' ακολουθία, εάν δεν έχει γίνει προσηκόντως επίκληση και προσκόμιση ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου των στοιχείων περί του αμετακλήτου ποινικής αποφάσεως, δεν πληρούται η αντίστοιχη προϋπόθεση για την εφαρμογή και, περαιτέρω, για την διαπίστωση της παραβιάσεως των επιταγών του τεκμηρίου αθωότητας (και του ne bis in idem) (ΣΤΕ 3073,

3076/2017, 1993/2016, 2403/2015, 1879/2014, 1325/2013).

Επομένως, το διοικητικό δικαστήριο δεν δεσμεύεται από αθωωτική ποινική απόφαση, η οποία δεν έχει καταστεί αμετάκλητη, αλλά απλώς οφείλει να την συνεκτιμήσει, ακόμα και κατά τρόπο γενικό ή και δίχως πανηγυρική εξαγγελία περί τούτου, έχοντας σε κάθε περίπτωση την δυνατότητα να αποστεί από τις σχετικές ουσιαστικές κρίσεις του ποινικού δικαστή (βλ. ΣΤΕ 2403/2015, 2503/2016, 1018/2017).

Εξ άλλου, το διοικητικό δικαστήριο, κρίνοντας υπόθεση διοικητικής παραβάσεως λαθρεμπορίας, δεν δεσμεύεται από τυχόν αμετάκλητο βούλευμα που παύει την σχετική ποινική δίωξη εναντίον του προσφεύγοντος, λόγω παραγραφής του ποινικού αδικήματος της λαθρεμπορίας (πρβλ. ΕΔΔΑ decision 13.9.2007, 27521/04, Moullet κατά Γαλλίας), ούτε, άλλωστε, εν όψει της αιτιολογικής βάσεως τέτοιου βουλεύματος ανακύπτει ζήτημα συνεκτιμήσεώς του από το διοικητικό δικαστήριο, στο πλαίσιο της κρίσεώς του για την διάπραξη ή μη της επίμαχης διοικητικής παραβάσεως (βλ. ΣΤΕ 434/2017, 167-9/2017, 3264/2014).

Η νομολογία του ΣΤΕ μετά την τροποποίηση του άρθρου 5 παρ.2 του ΚΔΔ.

Με το άρθρο 17 του ν. 4446/2016 (Α' 240/22.12.2016 - έναρξη ισχύος του άρθρου 17 από τη δημοσίευση του ν. 4446/2016 στην ΕΤΚ, σύμφωνα με το άρθρο 32 του νόμου αυτού), η παράγραφος 2 του άρθρου 5 του ΚΔΔ

Η νέα διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 (εδαφ. β') του ΚΔΔ δεν έχει πεδίο εφαρμογής *ratione temporis* στις υποθέσεις οι οποίες συζητήθηκαν ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου πριν από την 22.12.2016

(πρβλ. ΣτΕ 167-169/2017 επταμ., σχετικά με τη διάταξη του άρθρου 15 παρ. 2 του ίδιου ν. 4446/2016), δεδομένου ότι, κατά γενική δικονομική αρχή, η νεότερη δικονομική ρύθμιση δεν καταλαμβάνει τις υποθέσεις που είχαν εκδικασθεί/συζητηθεί πριν από το χρόνο έναρξης της ισχύος της (βλ. ΣτΕ 167-169/2017 επταμ., 3953/2007, 2467/2001).

αντικαταστάθηκε ως ακολούθως: «Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν έναντι όλων. Δεσμεύονται, επίσης, από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη, από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και από τα αμετάκλητα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης.».

Η αντιμετώπιση από την ΣτΕ 951/2017

Ε.Νίκα

